

յոց, և արեւ երկու դարձներն ուժգին կը քաշէին շղթայն Սուէէյան իւր ձեռօք խղրեց զա-

Թակցին մէկ գրութիւնը, զոր այսօր կը հրատարակեմք, բաւական տեղեկութիւն կուտայ այս կալուածոց պատմութեան վրայ, ինչպէս նաեւ էջմիածնայ վանուց անոնց վրայ ունեցած դատարար իրաւանց նկատմամբ, էջմիածնայ վանքը Ռուսաց ձեռքն իյնալէ առաջ, ուրիշ երկու տարուածեանց ալ հպատակ եղած էր: Պարսիկք և Օսմանեանք, երկու իւրեւ մէկու թիւնք, մասնակաւ իրենց ընդարձակ երկիրներուն կարգին ունեցած են նաեւ Հայաստանի այն մասն, որ Մասիսի արեւելակողմը կիցնայ և ուր երասիս ամփանց մօտ կրկ տնիւն էջմիածնի և երևան: Այս երկու տէրութեանց ներքին էր մեծ յարգանք չունենալ խաչի համար, և օրինակի աշագաւ, իրենց համար մեծ գործ մը չէր էջմիածնայ վանուց սեփականութիւնն եղող քանի մը կտոր աննշան գիւղերը կապուել Հայոց կաթողիկոսին ձեռքէն, մանաւանդ այն ժամանակներն ուր իրաւունքը սրոյ վրայ կրկայանաւ: Բայց Սուլթանք և Շահք այդ յարկաւորութիւնն իրենց արժանապատուութեան համաձայն չգըտան, և քաղաքագիտական ինչպէս նաեւ մարդասիրական գովելի զգացմամբ մ'էջմիածնայ վանուց այլեայլ առանձնաշնորհումներ տալէ դատ, ինչպէս մեր թղթակցին գրութեանն ալ կը տեսնուի, բազմաթիւ գիւղեր և կալուածներ շնորհեցին, և բոլոր այս առանձնաշնորհութեանց վայելման մէջ կատարելապէս ազատ թողուցին Հայոց Հայրապետական ամբողջ, իսկ այժմ ցաւով կը տեսնեմք որ ինքամտէրութեան ըրած և դարերէ ի վեր պահպանած շնորհները քրիստոնեայ տէրութիւն մը կապուելու եղած է, և որ առաւել զարմանալին է, ինքզինք քրիստոնէից պաշտպան անուանող կառավարութիւն մը չկարանիր նուազ վեհանձնութիւն ունենալ թուրք և Պարսիկ կառավարութիւններէն:

Բայց այս դէպքն իւր կարգին մէջ առաջինը չէ, ուրիշ ոչինչ նուազ կարեւոր դէպքեր ըստ բաւականին երևան կը հանեն Ռուսական վարչութեան բուն ողին: Եւ յիշուի, երբ երևանայ ընդարձակ նահանգին մէջ Հայք օրրատուէ բազմաթիւ, և իրենց նախահարց ժառանգութիւնն եղող հողն անբաւական գաղով իրենց, ճիւղաւոր ընդարձակ և ամայի դաշտերէն հող կը խնդրեն, ինչպիսի շարժառիթի պէտք է ընծայել իրենց այս օրինաւոր խնդրոյն մերժուիլն, և Հայ գիւղացւոց տալ կարելի և բնական եղած հողերուն Մալականաց տրուիլն: Ինչպատ-

նի, ու գլխիւ կտրելով հրամայեց նոյն երկու գահիճներուն իրացի նետել անոր մարմինը: Առաւօտը ծագելուն ամբարիշտ թագաւորն ձայն հանեց ըսելով թէ՛ ստիպողական և կարևոր գործոց պատճառաւ Հրանտը դուրս գրկած էր: Եւ անպաշտ Մելիքը դուրս Հայաստան գրկեց Հրանտի ինքնագիր նամակաւն, որուն վրայ իւրն ալ աւելցուց սիրալիր բայց կեղծ գորովանքով: Եւ Մելիքի խօսիչն ու իւր ամուսնոյն և հօրը հրաւիրագիրներուն հաւատ ընծայելով, ճամբայ ելաւ հետն առնելով իւր երկու զաւակունքը: Մտան Պարսկաստան, ուր սրբայն առերիս մեծ ցած թիւեամբ ընդունեց երկին ալ, բայց քանի մ'օրէն ետեւ կանչեց աղջկին ու ըսաւ թէ՛ աղայքն արդէն մեծցած ըլլալով պէտք չէ կանանց հետ բնակիլ, այլ իւր սենեակներուն մէջ՝ սրահի մէջ նստարարաց մէջ զբոսնելով արքայական կենցաղավարութեան ընտելանան: Բէպիքէ խիստ դժեւ եղաւ հօրը այս անախարկութեան, և երկու զաւակները յօժարակամ յանձնեց անոր: Սուլթանն տարաւ զտնեք նոյն սենեակը, ուր քանի մ'օր առաջ նոցա հարբ շարաշար սպաննած էր, և ինչպէս երկու անմեղ գաւառիկներ երկու սայրասուր գաղտնիքով արիւնդուշտ գաղանք խողովոցից զանոնք, յետոյ երեք արծաթեայ մեծ կոնքեր բերել տուաւ, միւս մէջ Հրանտի չիթած գլուխը, զոր պահած էր, միւսներուն մէջ խողովոցի աղայքը գրաւդ աղջկները որկորներուն միտած և երեք կոնքերն սեղանի մը վրայ դնելով կարմիր շորով մի ծածկեց անոնց վրայ և իր վրան գլուխն ու ձեռքերն նոյն տաք արիւններէն շա-

ճառաւ և արդեօք իրեն կառավարութիւնն երկին բուն բնակիչներն եղող հաղարար Հայ գիւղացիներն անհող կրթողու և հաշտ աչօք կ'տեսնէ անոնց այս պատճառաւ ենթակայ եղած թշուառութիւնն, երբ նոյն իսկ երևանայ նահանգին մէջ ընդարձակ հողեր կուտայ օտարազգի գաղթականաց:

Կալուին չեն մոռցուած կարսի և Պոտոհանի Ռուս կառավարաց բռնական գործերն, և երբ անոնց վրայ յաւելումք այս վերջինն ալ, նոր փոստ մ'իս կուենեամք ի հաստատութիւն մեր այն գաղափարին թէ Ռուս կառավարութեան թուրքից քրիստոնէից պաշտպան հանդիսանալը պարզապէս պատրուակ մ'է փառասիրական գիտումներ ծածկելու, և թէ անմտութիւն է իրեւելեան քրիստոնէից անխոր ու անկեղծ պաշտպանութիւն սպասել յիշեալ կառավարութեան: Եւ իհնէք քանիցս պնդած եմք այս կ'աշխատեմք, և այժմ ալ կը պնդեմք մասնաւորապէս սա պատճառաւ թէ, ինչպէս տեսնուեցաւ մինչև ցարդ, մեր աղգային շահերը բարոյական հաւատակ կուրան Ռուս կառավարութեան շահուց երբ կարելի է իրաւամբ հաւատալ թէ բարեւոր ուղի մտց շնորհիւ նոքա միշտ համաձայն կրնան ընել Օսմանեան պետութեան շահուց:

Իսկ խնդրոյն գաւառաւոր, տարակոյս չկայ որ էջմիածնայ գիւղային կալուածոց վրայ Ռուսիոյ կառավարութեան ըրած անիրաւ պահանջումն ոչմիայն բովանդակ Հայ ազգի զգոհութեան առիթ պիտի տայ, այլ ազգին պաշտօնական մարմիններն, իրեն ճշմարիտ ներկայիչ ժողովրդական զգացմանց, պիտի փութան հրապարակաւ բողոքել արդ դէմ: Մեր Ազգային Ժողովը ալ այս նկատմամբ տնչուշտ իւր պարտքը պիտի կատարէ, քանի որ այդ կալուածներն ընդհանուր ազգին սեփականութիւնն են, և այս խնդրին ալ պնդելի խորիւր մը չէ, որոյ վրայ էջմիածնայ և Բէրսայուրի միջև ուղղակի համաձայնութիւն մի բաւական լինի: Բայց մեք տակաւին կըսիրեմք յուսով թէ այնպիսի հրապարակային բողոքանաց հարկ չմնար, թէ Ռուսիոյ կառավարութիւնն աւելի վեհանձնարար վարուելով ետ կենայ ունայն ձեռնարկէ մը, որ իրեն մեծ շահ մը չունենալէ զատ իւր հարկւր հաղարար Հայ հպատակները դժգոհացնելու միայն պիտի ծաւայէ, և այս անսովորութեամբ կարծեմք անողութիւնը իրենց վեհ կամողի կան հրաւեր մը կարգայ վեհա Ազգ. քսանգիր կայսեր մարդասիրական և արդարասիրական

գախելով՝ աղջկին իրեն կանչել տուաւ: Ի երս մտածին պէս, հայրն ինչպէս սովոր էր առանձնակի խօսել ձեռքն իր, սենեակին դուռը գոցել տուաւ, որ չկարենայ մէկը ներս մտնել, և ըսաւ. աղջկին դու Հրանտի կին ըլլալէդ հետէ, որ կարծեմ տաք տարիէն քիչ պակաս է, Մելիքի ձեռք քեզ գրկած մասնիէս զատ ուրիշ ընծայ մի չեմ տուած, որ քու վրագ ունեցած սիրոյս արժանաւոր ըլլայ: Ուստի կըմտածեմ հիմա այնպիսի պարգև տալ քեզ որով դուրս թիւր իմանաս թէ առաջուան ինձ անհաճոյ եղածը հիմա օրջափ հաճելի է: Եղիկեղ գաւաղը, որ ամբարիշտ հօրը միտք չէր հասկնար, պատասխան տուաւ թէ՛ հօրը սիրոյս արգէն վայելած մեծ մեծ նշանակներէն աւելին սպասելու բնաւ կարոտ չէր, և միշտ գոհ և շնորհապարտ էր իրեն, սակայն պատրաստ էր նաեւ ընդունել ինչ պարգև որ կը հաճէր տալ: Այս խօսքերն ընելով Սուլթանն իր աղջկան ձեռքէն բռնեց և տարաւ զանի այն սենեակը ուր անոր հողայն սիրելի հասարակներն խողովոցում գրուած էին, և Հրանտի գլխուն և երկու մանկանց գիտակներուն վրայէն շղարշը վերցնելով ցուցուց նմա այն զարհուրելի տեսարանն և ըսաւ: Ահա այն պարգևը որ կուտամ քեզ ինչպէս դու արժանի ես:

Ինչ կըկարծէք, ո՞վ կրնար, Բէպիքի սիրտը ինչ եղաւ նոյն պահուն: Ինչ ահեղ տագնապ, ինչ շշուառաւ փշտ տիւրեց անոր վրայ: Եղիկեղն այս սոսկալի տեսարանին առջև գաղափար ինկաւ կիտմուն: Բայց ինքզինք ժողովից և ուշաբերելով դարձուց աչքերն իր զաւակներուն որոնց տաք մարմիններս դեռ ևս կըխա-

ղգացմանց, զորս հաւատելու առիթ ունեցած եմք ուրիշ պարագայից մէջ:

... Խմբագիր,

Հայաստանի Տարած գաւառին զաւակն ինեւ լովս, և կենացս ամենացանկալի օրերն անցանցը երելով կըլստահիմ փառաւոր մը պէս խօսելու թէ՛ Տարածը յարմար դուրս առողջարար օգոյն մաքուր ջրի և բեղմնաւոր հողոյն մասին Հայաստանի ուրիշ գաւառներու ամենէն եւս խանձելին է: Բայց Տարածից դժբաղդ Հայ սեւրունցը ազատութեան և բազմաթիւ նեղութեանց պատճառաւ իրենց դրախտանման Հայրենիքը ամայի անապատի փոխած է: Երկիր անմշակ ժողովուրդ առ օր մ'յուսահատ աղբատ և հալածեալ վիճակի մէջ է: և Հայաստանի ուրիշ գաւառներուն սոսկումն զարմանք կազդէ:

Եւ որովհետեւ բաղդը իս Հայրենասիրութեան ընդարայն սիրով սիրահարեց, ուստի շատոնց ի վեր իմ բնիկ Հայրենեացս փրկութեան անմիջական և միակ միջոց երկրագործական ուսման գործնական ծաւալումն կընկատէի, և այնքան առաւել եղաւ եռանդս ու փափաքս այդ մասին որ իս ստիպեց բաղդաւանդ իրի մը պէս ատանդ թափառել և աղբատէր Հայերու օգնութիւնը խնդրել իմ Տարածի համար, դժուարութիւններ նեղութիւններ բատեր և անպատուութիւններ առ ոչինչ համարեցի, այն յուսով թէ վերջապէս երկրագործական գիւղերս թիկ դպրոց մը տեսնեմ ի Տարած և մեռնիմ:

Այդ նպատակաւ Զմիւռնիա եկայ և տեղուղ բարեւորտ Աղգայնաց բաղմիցս ներկայացայ և նպատակս յայնցի, օգնութիւն խնդրեցի, և վերջապէս պատուարժան Սիւնեաց նորակաղքեկութեան կողմանէ գրաւոր խոստում մը ստացայ որ երբ Պատրիարքարանի հաւանութիւն պաշտօնական յայտարարութիւն մը ներկայեմ իրենց իրենք պիտի աշակցին ըստ արժանոյն այն բարեխիշտակ հաստատութեան:

Ուստի քանի որ այսպիսի խոստում մը առիւթ չի ընդունելուները մոռնալով՝ ուրախութեամբ երախտագրական շնորհակալութեան կ'ուզեմ յայտնելու Սիւնեաց բնակչութեան իւրաքանչիւր անդամոց: քաջայայտ եմ թէ իրենց հաճութեան համաձայն կապակածին պիտի փութաւ և հայրենասէր բնակչութիւնը իրենց համազգի արծնեւոց և Հայաստանի սրտերու մէջ յիշատակաց արձան մը պիտի կանգնէ որուն

դային դաշոյնի միտած տեղիքէն չբրմանք արեան չիթեր կըկաթէին, ցաւաղին հայեաց մի ձգեց իր սրբեցնալ ամուսնոյն ցածրած գիւղոյն վրայ, ամփոփեց իր արտաւորք օրին խորութեան մէջ, խեղդեց իր ճիւղեր իր ներսիքին, և խոտաւազէմ իր հօրը գաւառաւոր ըսաւ: Տարօրինակ անըւր անագորութիւն մ'է ինձ տեսնել իմ զաւակներս այս վիճակին մէջ, որ ոչ թէ ուրիշներուն համար՝ այլ զքեզ իսկ կարող էր ի դուրս շարժել, և իմ ցաւս անկէ տեղի ծանրացողը այն է որ քու ձեռքդ այս վախճանին մոտենաւ եւս ասոնք որ փառք և մեծութիւններ և ոչ թէ այս անըւր աղետքը պէտք էին ընդունել քեզմէ: Եթէ ասկէ ուրիշ հատուցում չէր ըլլար իմ գործոյ շարժութեան և քանի որ ես չեմ կրնար հանդուրժել տեսնել ամուսնոյս և զաւակացս գլուխը բերուած այն աղետքը, ապա դուրս յայնցս ծանրութեւ հաճար ամուսնոյս և զաւակացս կրած պատուհասէն աւելի ծանր պատժի արժանաւոր էին, վառնդիքու դժկամութեանը առաջին պատճառն ես ինքն եղած եմ: ուստի կաղաչեմք քեզ որ իմ արեւմտ լուսն այն արատը որ ըրի արքայական տոհմին և հօր պատկառելի անուան քու կամեցդ դէմ ինձ ամուսին տանելով զան, որուն գլուխը այսպիսի քոմմէնի կերպիւ կընկերային ինձ: Այս ըսելով մեծ զաւակին որկորէն խնդդաշոյն որ դեռ ևս կատարեալ մեռած չըլլալուն վերջին հրետիւնը դուրս արձակեց: Այլ խորշ կրնայ այս ցաւաղին հաւաքին վրայ առաւել սաստիկ արժարեցաւ միտքը դրածը բնութեւ և դաշոյնը Սուլթանին ձեռք տալ ձեռնոյն:

կրօնի անջինջ և անմեղս արձանագործը նոյն ընկերութեան և Զմիւռնիոյ փառքը պիտի հըռ-
պէէ գարէ ի դար :

... խմբագիր, Կ' յուսամ թէ փոխադրիս
արտայայտութիւնը Ձեր Արարչի Արարչական
մէջ հրատարակելու շնորհն կ'ընէք :

Ի Զմիւռնիա, 7 Մայիսի 1880

Ս. Յակոբ Ղեմուղեանց Տարօնցի

Լրագրոյս 1141 թուոյն մէջ Հայաստանի սովոյ
վերնագրով տեղեկութիւններ տուած էինք
Զմիւռնիոյ մէջ գործադրուած ի նպատակ սովոյ
հանգանակութեանց մասին յայտնելով թէ
Գեր. Ս. Առաջնորդին և Ազգ. վարչութեան մի-
ջոյսով 2 մասնախումբեր կազմուեցան մին ա-
րանց միւսն կանանց, որոնց և աշխատութեամբ
ընէ հաւաքուած արդիւնքն 1081 Մէծիտի եղած
էր, որ յուզուկեցաւ ի Պատրիարքարան :

Մեր տուած սոյն տեղեկութիւնքն ստեղծ կը-
լանայ իզմիրէն անտուն Ապրիլ 15 նամակագիր
մի Մարտի 2602 թուոյն մէջ ըսելով Գեր. Ս. Առ-
աջնորդին և Ազգ. վարչութեան միջոյն 2 մասնա-
խումբեր կազմուեցան մին արանց միւսն կանանց
և աշխատութեամբ ընէ հաւաքուած արդիւնքն 1081
Մէծիտի եղած էր, որ յուզուկեցաւ ի Պատրիարքարան :

Ընթերցողաց ուշադրութեան կը յայտնենք
հետեւեալներն : Սովոյն համար եկած Պատրիար-
քական կոնդակի ընթերցման կիրակին Ս. Առ-
աջնորդին մի թէ քանի մը ազգայիններու
Գեր. Ս. Առաջնորդին և Ազգ. վարչութեան մի-
ջոյն 2 մասնախումբեր կազմուեցան մին արանց
միւսն կանանց և աշխատութեամբ ընէ հաւաքուած
արդիւնքն 1081 Մէծիտի եղած էր, որ յուզուկեցաւ
ի Պատրիարքարան :

Գեր. Ս. Առաջնորդին և Ազգ. վարչութեան մի-
ջոյն 2 մասնախումբեր կազմուեցան մին արանց
միւսն կանանց և աշխատութեամբ ընէ հաւաքուած
արդիւնքն 1081 Մէծիտի եղած էր, որ յուզուկեցաւ
ի Պատրիարքարան :

Գեր. Ս. Առաջնորդին և Ազգ. վարչութեան մի-
ջոյն 2 մասնախումբեր կազմուեցան մին արանց
միւսն կանանց և աշխատութեամբ ընէ հաւաքուած
արդիւնքն 1081 Մէծիտի եղած էր, որ յուզուկեցաւ
ի Պատրիարքարան :

Լով որպէսզի զինքն ալ սպաննէ, մօտեցաւ ա-
նոր : Սուրբ Երան տեսնելով որ իր աղջիկը ուրիշ
բան չենդրեր իրմէ ալ մահ միայն, սկսաւ գո-
րովանօք փռելով թէ անագան միայնիկ զըտ-
նուելովն ալ երբեք երկիւղ կամ կասկած չու-
նեցաւ անորմէ, և ուստի զուարթ զինքն սկսաւ
խօսիլ անոր հետ և կ'ըսէ.— Մի վախար սիրելի
աղջիկս, ես քու մեռնիկը չեմ ուզեր ալ սպ-
րիդ զի արժանաւոր ամուսին մի ընտրեմ քեզ
և աւելի մօտ գալով, բազումները բացաւ որ
անոր պարանոցը փարի : Պատեհ առ թէ գտաւ
Բէպիքէ և բարկութիւն, ցաւ, և յուսահատու-
թիւն մէկդի թողով, բոլոր ուժովը միտք գո-
ւնցնելով իր հօր ձախ սնակուշտին մէջ, և չար-
թեւով ու ճօճելով զայն՝ դու գուր չքաշած
ինկաւ անգութ հայրն և յետին շունչը փռեց :
Ինչից որ աղջիկը անոր կուշտէն և կ'ըսէ.— Կ'դա-
ւանան, առ վայելէ՛ք ու սոճաղ որով ինքներդ
և դրժանքդ, այո՛, պէտք էր անշուշտ որ դու
մեռնէիր անոր ձեռքը՝ զոր սպաննած եղար իր
ամուսինն ու զաւակներն սպաննելով, որոնց
մէջ ինչն կ'ապրէր և տնոց արեամբը դադա-
նային ծարաւդ յայեցուցիր, և ետքն ար-
եամբդ իմ ծարաւս յաղեցուցիր սակայն յոյժ
արդարացի պատճառաւ : Բայց ինչո՞ւ կ'սպա-
նամ ես այս միւս գաշտեմով (միւս գաշտիկն որ
կորէն խնց գաշտը) կրկին սպաննել զքեզ, որ
իմ գաւակս սպաննելով, որպէսզի երկու զա-
ւակներուս ալ մահուան վրէժք լուծելով երկու
տնկաւ զքեզ սպաննած ըլլամ : Այս խօսքերն
բերելով միտք գաշտը Սուրբ Երանի որպէսզի և
յառնալով իր զաւակներուն դիականցն ու ա-

տնօրէնութիւններն յայտնելով կը պարտաւորե-
իսկ զիրենք որո՞ւ մ. սին... ինչպէ՞ս և կը յաջողի
կազմել և զլուս հանել ամենապատուաւոր ան-
ձրէ աղիքեալ արեւոյ մասնախումբը,
որոյ և խրաքանչիւր անդամներն կը հրաւիրե-
առաջնորդարան, որ երեք մասնախումբերու
բաժնուելով իւրաքանչիւր անդամ իւր մասնա-
ձիւն... Ս. Առաջնորդին բոլոր մասնաձիւնե-
րու հետ աւելն անդամներէրայած չըլլաղ սին-
լով մինչև ցարդ 2600 մ. ճիտի արդիւնք հան-
գանակելու իւր պատկառելի ներկայութեամբ
չարժաւոր կը լինի Այս ամենը, կը ըսէք, միթէ
քանի մը ազգայիններու Գեր. Ս. Առաջնորդին
և Ազգ. վարչութեան միջոյն 2 մասնախումբեր
կազմուեցան մին արանց միւսն կանանց և աշ-
խատութեամբ ընէ հաւաքուած արդիւնքն 1081
Մէծիտի եղած էր, որ յուզուկեցաւ ի Պատրիարքարան :

Այս ճշմարիտ իրողութիւններն Պ. Նամակա-
գիրն չը խոսեւ թէ ինչ նպատակաւ տարբեր
գոյններով վարագուրել կ'ուզէ. և ինչո՞ւ խն-
րութիւններ և սխալներ իսկ կրնէրուծէ : Ս. Առ-
աջնորդին և Ազգ. վարչութեան տնօրէնութիւն
կազմուած մասնախումբերու, և հանգանակալ
գումարներու մէջ, որ միեւնոյն Ս. Նամակա-
գիրն և Ազգ. վարչութեան գործունի տնօրէնութիւն
արդիւնքն են :

Ինչեւ սխալներէն մին է որ սովոյն հան-
գանակութեան գումարն 750 Մէծիտի միայն
կը հանէր, կ'ըսէ : Մինչդեռ պէտք էր իւր նա-
մակին թիւէն 17 օր առաջ Արարչի Մարտ 29
թուոյն մէջ իւր կարգացած 1081 Մէծիտի հա-
սած լինելուն ամենայն վստահութեամբ հաւա-
տար, որքեւ իւր մտքէն իր անձնական կար-
ծիւն թէ՛ Արարչի երբեք չուզէր ինչեւ լուսն
և Ազգ. վարչութեան նամակայ զօրութեամբ
մեք կը հաստատեմք սովոյն համարեղած գու-
մարին մինչև 29 Մարտ 1081 Մէծիտի հասնիլը :

1880 փետր. 18 համար 1169 ընկալեալ Մէ. 750
Մարտ 7 1239 200
Նոյն նամակաւ դարձեալ 131

Ուրեմն Արարչի շատ լաւ տեղեկութիւն կ'ըս-
տանայ. իսկ ինքն չարաչար կը խալի և զանա-
գան պատրուակներով Մարտի պէս պատուական
յրագրին ազգագուտ տողերուն մի քանին կը գո-
ղանայ ի վնաս Մարտի ընթերցողաց :

Սոյն սխալներն ուղղելէ զինի հարկ կը համա-
րիմք ազգ. առնել Պ. Նամակագրին որ ցերեկ
ատեն զիշերուն դեր չխաղայ, և չյանգ գնի
ընդ հանրական կերպիւ բացարձակ վճիռ արձա-
կել թէ Արարչի երբեք չուզէր ինչեւ լուսն
և Ազգ. վարչութեան նամակայ զօրութեամբ
մեք կը հաստատեմք սովոյն համարեղած գու-
մարին մինչև 29 Մարտ 1081 Մէծիտի հասնիլը :

մահնոյն կառավիրն սկսաւ արտասուելից աչք
և բարձրաձիգ գոչել.— Ինչ, ահ, քանի
դ ժրագդ եղաւ այն օրն, յորում գու, Հրանտ,
իմ ամուսինս եղար, քանի թշուառ և այն օրն
յորում գու, քու սով իմ զաւակներս ինձմէ ծնայք,
բայց ամենէ աւելի չարաբանտ այս օրս է յո-
րում մայրիկի թշուառ կերպարանաց մէջ կը-
տեսնեմ զքեզ Այս գէս լալահառաչ նետուեցաւ
ամուսնոյն կառավիրն վրայ և մերթ այս մերթ
այն կնոջմբը խանդաղատանք համուրելով, ը-
սաւ.— Ե՛հ, ամենախրեմ զլուս, անիծեալ
ըլլայ նա՛ որ անո գիտապատ ինկած է որ այս
վրձագիւն մէջ զքեզ ինձ ցոյց կուտայ ինչո՞ւ, ո՞վ
քայցր գլուխ, չես կարող ունենալ այնպի ե-
ռանդն և ոգի որով բառ մի պատասխանես
քու ցաւագին և դժբաղդ կնոջդ որ այսչափ
անձկութեամբ զքեզ կը կոչէ ինչո՞ւ քու բերնիդ
չունչը չեմ կարող ժողովել իմ շուրթերով : Ու
դառնալով զաւակներուն մերթ մէկը մերթ
միւսը գրկելով ու համուրելով, կ'ըսէ.— Ո՛հ
իմ կենացս հաւատարիմ նեցուկներ, հատորք
հող և այլ, և ճշմարիտ պատկերք սիրելի ամու-
սինս, ինչ կը յուսամ այլև այս կեանքէս քանի
որ առնուեցաք դուք իմ գրկէս, զի իմ կեանքս
և բոլոր յոյսերս ձեզմէ կախեալ էին : Ե՛հ ան-
մոռ թիւնս որ ձեր անգութ հաւուն խօսիցք
հաւատ ընծայեցի. երանի թէ նախ ես սպան-
ուէի, նախ գաշտը իմ սիրտս մոռնէր քան թէ
զքեզ յոյն գաղանին ձեռքը յանձնէի : Ո՛ր անո-
ղորմ առիւծը, որ անգութ վագրն ասկէ աւե-
լի կրնար գիշատել զքեզ քան զոր բառ ձեր
հաւք : Բայց ուրախ եղիք, ո՞վ անոնք հողինքը,

իւր անտրամարան դրութեամբն արդէն իւր
դառապարտութիւնն իր մէջ կը կրէ. սակայն
չգիտեմք թէ՛ ո՞վ մտն թեմէն այսչափ հեռացող
նամակագրի մը անձնական բանոյց վրայ ըն-
թերցողք ինչ կարծիք, և խօսքերուն ինչ հա-
ւատք կրնան ունենալ, մասնաւոր երբ զիմակը
ձգելով յաւանէ յանուանէ երևան կ'ընէ :

Հայաստանի սովոյն խնդիրն ոչ միայն պաշ-
տօնական անձերու այլ ամեն կարգի ազգային
միտքն արդէն կ'զբաղեցնէ : Առաջնորդ, վար-
չութիւն, ժողովուրդ, ամենքն ինչոյն նպատակ
կը նկատեն : Մասնաւոր աշխատողներէ գոհ և
չնորձալալ են Առաջնորդ և Ազգ. վարչութիւն
և փոխադարձաբար խնդր մասնաւորք գոհ և
չնորձալալ են Առաջնորդէն և Ազգ. վարչութե-
նէ յօգուտ սովոյն : Արարչի բոլորին միանգա-
մայն իւր շնորհակալութիւնն կը յայտնէ. սա-
կայն Մարտի անտուն նամակագիրն իւր այս
փոյն առաւելութիւններն ինչ ուղղով կ'ընէ
արդեօք ինչապէս թէ իւր մի կամ երկու
համակարգի Գեր. Ս. Առաջնորդին և Ազգ. վարչութեան

ի վերջոյ խմբագրութիւնս պարտք կը համարէ
յանուա մարդկութեան և յօգուտ սովոյն խո-
րին շնորհակալութեամբ պատուել համայն ազ-
գային և օտարազգի աշխատող բարեւոյցն : Եւ
ձիւքն թէ Առաջնորդ, թէ վարչութիւն, թէ արք
և թէ տիկնայք, որք միեւնոյն սուրբ նպատակին
հաւատք անխախտ ամեն ջանքի գործ կը դնեն
հանգանակելու, և արդիւնքներն զանազան
միջոցներով կամ պատեհ առիթներով ի Պատ-
րիարքարան հասցնելու :

Ըստ խնդրոյ Պատուարժան հոգաբարձութեան
Ազգ. սուրբ Լուսաւորչեան Հիւանդանոցի, կը-
հրատարակեմք հետեւեալ բարեպաշտ նուիրա-
տուաց անուններն և նուէրներն, հրապարակաւ
յայտնելով Պատուարժան հոգաբարձութեան
շնորհակալութիւնն առ Մեծապատիւ և ազգա-
տանէր նուիրատուս :

ՏՈՒՅԱԿ
Բարեպաշտ նուիրատուաց Ս. Լուսաւորչեան
Հիւանդանոցի Հայոց Զմիւռնիոյ, սկսեալ 1880
ամի ի 4 փետրուար մինչև Ապրիլ 24 :
ԴՐԱՄԱՆԱՆ ՆՈՒՈՐ
Մեծապատիւ Տեառք,
Վսեմ. եղբարք Սպարթակեան 298,
Կարապետ Զաքիեան 82, 30
Պապուհեան 3,
Երզնկացի 5.

ուրախ եղիք զի իր անգութութեան արժանաւոր
մահուամբ առաւելութիւն ինկած է ահա նա՛ որուն
ձեռք անմեղապարտ ինկած էք դուք, և նոյն
դաշտներով, որով մահացող զքեզ, արժանա-
պէս մահացաւ ինքն իմ այս ձեռքերէս որ ձեզ
պաշտպանել պարտաւոր էին : Եւ ետոյ դառնա-
լով կրկին դէպ ի Հրանտին կառավիւր այս խո-
քերն սկսաւ յօդել.— Միայն կը մնայ ինձ այժմ
կատարել ձեր յուղարկաւորութիւնն, ո՞վ իմ
ամուսինս և զաւակներս, և ահա կատարեցի
զայն այս դաւանան գաղանին արեամբ, որ
արդէն սպաննուած ըլլաւ այլևս ինչ չկայ ը-
նելու : Բայց տակաւին որչափ կարենամ այս
պաշտօնը անվերջ կերպիւ պիտի գործադրեմ :
Այսպէս ըսելով գնաց հօրը դիակին քով, ան-
շատեց առաւ անոր գլուխը, և այնպէս արեւ-
նահոս տարաւ Հրանտի գլուխն առ ջն և ըսաւ,
Ահա, Հրանտ, կինդ կը ընկնէ քեզ նորա գլուխը
որ քու գլուխդ կտրեց : Եւ զաւակներն ու ա-
մուսնոյն գլուխը քովէքով բերելով, գրեթէ
կիսամեռ ինկաւ անոնց վրայ, ու կ'ըսէ, զաւակ-
ներս և դու սիրելի ամուսինս, աւարտած է
այսօր բոլոր իմ պաշտօնս առ ձեզ, այլ ինչ չմնար
բայց միայն իմ գալ ձեզի հետ ընկերանալու
որովհետեւ առնուեցաք դուք ինձմէ այս կեան-
քիս մէջ, պէտք է որ հանգեր ձեզ աշխարհին
մէջ գտնեմ զքեզ, ուստի զաւակներս և սիրելի
ամուսինս, թերեւ ձեր հողինքը այս տեղուանքը և
իմ ձեռքը եղած սոյն վրէժխնդրութեան վրայ
կ'ուրախանան, ընդունեցէք և այժմ իմ հողի
որ յօժար և պատրաստ է ձեզ գալու : Եւ պըն-

Կարգադրող Փիլիպպոս	16.20
Յակոբ Երուսաղեմցի	33.
Խանճի Բ. Վհաննիս Պր. սացի	5.
Միհրան Եղեղեղ օղլու Կան	8.10
Թադեոս Թոռն Տ. Կարապետի	8.10
Հան Կարապետ Գարու թիւնեան	5.
Խաչատուր Չալխաճեան Մարտունցի	8.10
Հան Բակոր Պարիկեան	8.10
Գարրիէլ Պետրոսեան	8.10
Թարու թիւն ձիկեմեան	8.10
Գրիգոր Մաւեան	3.
Սողոմոն Պետրոսեան Աստարիանցի	165.
Յովսէփ Կ. Ճանիկեան Անցի	33.
Կարապետ Յ. Գարիկեան	16.20
Համբարձում Ե. Ճանիկեան	16.20
Գրիգոր Նարեկեան	33.
Տիկին Մարգարիտ Նարեկեան	33.
Տիկին Գայիանէ Ե. Տիկեան	33.
Տիկին Մարգարիտ Մ. Դաւիթեան	16.20
2 Ի Թ Ա Ի Դ	
Առաքել Գարու թիւնեան 11 1/2 օխա իւղ	
Կէօրկիոս Սեօրիո Եղի 2 1/2 օխա սուսամի	
Հ Ա Յ	
Խանճի Աւետիս Գն մի օխանոց	40
Խաչատուր Յովակիմեան Զն մի օխանոց	30
Տիկին Արթիւն Մ. Աւետիսեան Զն մի օխա	35

ԽՈՐՈՐԴԵՆ ԵՒ ԿԱՐԿԱՆԴԱԿ	
Բարեպաշտուհի ոմի	փիտէ 100
Աւետիս Աւագեան	խաթմէր 150
Մկրտիչ Բարունակեան	150
Գարրիէլ Գասպարեան	44
Պ. Թովմաս Ե. Թովմասեան	փիտէ 120
Պողոս Պերկամալեան	120
Գայիանէ Աղաճանեան 7 օխա Խանդ	120
Գրիգոր Էլմասեան 1 ափսէ հատիկ	
Սարգիս	1
Գրիգոր	1
Հան Երուսի Ծառուրեան	Լաւր 120
Մ Ո Մ	
Տիկին Եւպրատի Ղանճանեան	1 մեծ մոմ
Տիկին Նունեան Ե. Իսիդորեան	1
Տիկին Տայի Բակորեան	1
Տիկին Վ. աւագեան	1
Մարտիրոս Արփարեան	1
Եղբարք Եսայեան	3
Յակոբ Վարպետեան	1
Սարգիս Սափրիչ	1
Մահմետի Գեորգ Կոյկակար	1

Գապէս բռնեղով այն դաշտը, որով իր հօրը գլուխը կտրած էր, միեւն զայն իր կուրծքը մինչև դաստապանը և մեռած ինկաւ իր ամուսնոյն գլխուն և զաւակաց մարմիններուն վրայ։

Անոր այս հառաչարկն ձայներն արդէն պաշտօնին մէջ շատերուն ականջին հնչած էր, բայց թագաւորին անգիտութեան վախճանուն ինչ չէին կրնար ընել։ Անկասկած էին որ արքայն իր զաւակը չարաչար կը դատէր սակայն տեսնելով որ եղիկի կնոջ ձայները դադարեցան, ուրիշ ձայն ևս չէր լսուիր, ժամն երեկոյացած ըլլալուն խորհուրդ բրին եղածն հասկնալու։ Մէկ և երկու անգամ դռնը զարնելէ զինի, երբ տեսան որ պատասխան չկայ, կտրեցին դռնն ու ներս մտան։ Սրտաճիւղի տեսարանին առջև սոսկումէ զարնուած մնացին, արտասուաց հեղեղներ ամենուն աչքէն թափուեցան, մանաւանդ Բէպիքի նախնիներն, որոնք վերադարձած էին անոր հետ երջանիկ ապրելու յուսով, անմիջեւ և յուսահատ կուլային։ Մանկանց և հայրերուն մարմիններն և Հրանտի գլուխն ի միասին ի մի դամբարան ամփոփեցին անհասարակ բոլոր ժողովրդեան ողբով ու ախար յուղարկաւ որով ետմբ։ Եւ յուղեցան ի մարմինը թագաւորաց գերեմանատան մէջ թաղեցին միաձայն անարգելով նորա անուր անագորունութիւնը։ Այսպէս 2 սրտագին սիրահարներու սէրը թշուառ վախճան ունեցաւ, և անգութ թագաւորն իր անգիտութեան և դաւաճանութեան արժանաւոր պատիժն ընկալաւ։

Ա. Յ. Ս. Պ.

Յովհաննէս Գաղտաղեան	1
Տիկին Սեկիւ Էլմասեան	1/2 օխա
100 արամ խունկ	
Պ զոս Պերկամալեան	1 զոյգ հողաթափ
Հան Զեյուաճի	3 խա հեղուա
Ղուկաս Ղազանճեան	1 թաշկինակ Աւետարանի
Եղբարք Եսայեան	4 հնդկահաւ
2 օխա արդարեղ	
7 օխա մախարնա	
2 հատ գառն	
10 օխա ձուկն	
Մ Ա Ն Ո Ս Ա	
Վերի Մանիսայի ժողովրդէն 20 թօփ Ալաճա	
Գ Ա Ռ Ն	
Յովհաննէս Սպարթալեան	3
Եղբարք Պայրօլեան	2
Կարապետ Թէքլըճեան	1
Դարբին Խաչատուր	1
Յակոբեան Պալքեան	1
Եղբարք Վարպետեան	1
Յովհաննէս Աւետիքեան	1
Ստեփան Տէտէեան	1
Տիկին Մարեամ Պ. Պայեան	1
Յովսէփ Գուլումճեան	1
Հան Երուսի թաղացի	1
Դաւիթ Մարգար Կոստանեան	1

Հոգեւոր մայր հան Կարապետ Ա. Սպարթալեան մէկ ձեռք ժամարարի զգեստ

Մ Ա Հ Ա Գ Ո Յ Ժ

Տիկին Առաջնորդ Կեր. Գարրիէլ արքեպիսկոպոս Այվազեան անցեալ Ապրիլ 8ին վախճանեց և նոյն քաղաքին մէջ Հայ գրականութիւնն անդամանելի կորուստ մի կ'ընէ։ Այվազեան սրբազանի մահուամբ, որոյ բազմաթիւ գործերն հմտութիւնքն, հայկաբան գրչին, և պերճախօս լեզուն, որք իւր գրական արդասաւոր արդեանց մէջ մեծապէս կրփայլին, զինքն դարձաւ Հայ գրագիտաց հազուագիտներէն մին իրաւամբ հռչակած են։

—Հայ գրականութիւնն մի ուրիշ մեծ կորուստ ևս կ'ընէ Ռուսիոյ կայսերական հեծեալազօրաց գեղարք Մեծ. Միքայէլ Մեսրոպեան Միանաբեանցի մահուամբ, որ անցեալ Ապրիլ 7ին տեղի ունեցեր է ի Բէրլինի մէջ։ Անգղիոյ Ալեքսանդր անուն թերթն յատուկ ծանօթութիւն տուած է հանգուցելոյն զինուորական տաղանդի և պատուական երկասիրութեց մասին յայտնելով թէ Սեւաստօօրի պատերազմին արեւմտեան կողմաւոր և Ռուսիոյ մարտային ասպարէզներու մէջ բաւական անուն ունեցած է իսկ նորա գրական գործերն արդէն յայտնի են ազգային ուսումնասիրաց։ Գլխաւոր գործն է կողմասեան և Անդրկովկասեան գրագիտութիւն անուն գիրքը, որոյ առաջին հատորն միայն տպուած է։

—Խապիւղի Արտ. տէր երեմիա աւագ քահանայն, որ հանրածանօթ է օրացուցական հաշիւներու հմտութեամբն, անցեալ Ապրիլ 19ին վախճանեց և հետեւեալ օրն օծման և յուղարկաւ որով ետմբ։ հանդէսը կատարուեր է խապիւղի սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյ մէջ։

Կ Ո Ս Տ Ա Ն Դ Ն Ո Ւ Պ Օ Լ Ո Ս

Գարատաղի ինդիքը երթալով կրկնեցաւ որ ըստ Պերլինի դաշնագրին Գարատաղի տրուելու տեղերէն մի քանիներն ալպանացի հրոսակներու բեր ձեռք անցուցած են։ արդէն Գարատաղեաց և ալպանացեաց մէջ մի քանի փոքրիկ ընդհարումներ և աննշան սպանութիւնք ևս տեղի ունեցան, Վեց տէրութեանց դեսպանք վերջին հաւաքական ծանուցագրին պատասխանը կ'ըստպանեն Բ. Դուռէն։ որ կ'առաջարկէ յանձնախումբ մի կազմել Գարատաղի տրուելու տեղերը սահմանեալ ժամանակէ առաջ պարպելու ամբաստանութիւնը քննելու համար։

—Պ. Կօչէն Բրիտանական տէրութեան կողմէ Կ. Պօլսոյ դեսպան ընտրուած է, սահմանեալ ժամանակի մը համար, և սըր Հենրի Լէյքսոն նախորդ դեսպանն հրաման ընդունած է որ

սպասէ մինչև իւր յաջորդին գալը։ որպէսզի ներկայացնէ զանի Օսմանեան Դրան։

—Նոյնպէս Ռուսիոյ նորընտիր զեռապան Պ. Նովիքով Դանապարհ ելած է Կ. Պօլսոյ գաղաւթ սակայն, կըստ թէ, Վէլի Մէհմէտի խնդրոյն վերջնական լուծում ստանալէ զինի պիտի մտնէ ի մայրաքաղաքն։

—Բ. Դուռն որոշած էր մի քանի գաւառաց մասին, որ սովորից կ'ըրոնական Բանձնատնոց վին հետ ամեն հեռագրական հաղորդակցութիւնք ձրի կատարուին։ Այս անգամ սովորեց կեդրոնական Բանձնատնոց վին առաջարկութե սոյն որոշումն աւելի ընդարձակուելով հեռագրական պաշտօնատունէն հրաման արձակուեց Դոնիս, Սեբաստիա, Տրապիզոն, Մուշ, Բաղէշ, Երզնկա, Մուսուլ, Մարաշ, Սիւրի, Տիգրանա, Կերտ, Պիլէճիկ, Պրուսա, Իլմիտ, Զիւռնիս, որ սովորեց կեդրոնական Բանձնատնոց վին հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնք ձրի ըլլան։

—Կ. Պօլսոյ հեղինական դեսպանն ամեն Պ. Պատրիարք շօր երթալով յանձնեց նմա Բուսնաստանի վեհ. Գեորգ թագաւորին ի նպաստ Հայաստանի սովորեց 200 անգղ. լիւրա նուէրն։ նոյնպէս Աթէնքի կարմիր—խաչի խորհուրդին 2500 փրանք նուէրն։

Տ Ե Պ Ա Ն Ա Կ Ա Ն Ի Ք

Գաւառի ընդհանուր կառավարիչ վեհա. Համոյի բաշային առաջարկութեան վրայ Նորին կայսերական վեհափառութիւնն հրամայեց որ գաւառի մէջ մտնելիք ամեն արմատացմաքատուրքն չառնուի մինչև Բուսնի ամառ վերջը։

—Հեռագրաւոր մի կ'իմացնէ թէ կայսերական հրամանաւ որոշուեր է որ արձաթ մէհմէտը 20 յուրիս պէտք է ընդունուի մաքսի տրոց։

—Ռուսի զեռագրաւոր մի ևս կ'իմացնէ վեհ. Սպարի բաշային մահը, որ արդէն ծանօթ է մեր հասարակութեան իւր մի քանի տնդամ կուսակալութեան պաշտօնավարութեամբը։

—Քաղաքապետութեան կողմանէ որոշուեցաւ եղան մի քաղք 8 զրուշ, և առաջին տեսակ լաւ հացին քաղք 3 զրուշ 10 փարայի վաճառուիլ։

—Վիսս կղզիէն եկած գիրքն կ'իմացնեն թէ անցեալ եօթեակին մէջ մի քանի օր ընդհատ ընդհատ գետնաշարժի ցնցումներ զգացեր են։ Անցեալ երեքշաբթի քաղաքիս մէջ կէսօրէն զինի ժամը 2ի առեկներ թերթ ցնցում մի զգացինք։

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ

ԱՅԻՐ. Միւնիչոյն վիճակի մէջ կը գտնուի։ Եղած վաճառմունքն են 3 կողով Գարահիսար 225 զւրուշի չէքին։

ԲԱՄՊԱԿ. Նշանակութեան արժանի բան չկայ, գիները իջնելու հակամէտ կ'երևին։

ԲԱԼԱՄՈՒՏ. Գրեթէ 5000 կենդինար վաճառեցաւ չքանուած տեսակէն կենդինարը 60—100 զրուշի և 900 կենդինարը վաճառեցաւ բանուած տեսակէն կենդինարը 93 զրուշիէն։

ԲՈՒՐԴ. Գործողութիւնք սկսելու վրայ են։

ՏՈՐՈՆ. Կենդանութեան մէջ է։

ՍՏԱՆՈՒՅՈՒՄ

Société des quais de Smyrne
Ա.Զ.Գ. ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ
Այն վաճառականները որք Գէի ընկերութեան վերաբերեալ տրոց ընկալաբոյ մէջ որ և իցէ սխալմունք մը կը ընտրեն, այդ սխալմունքը գործուած գրասենեակը ներկայանալիս աշխատելու սխալմունքը հաստատուելէն յետոյ դուրսը նորէն վերադարձու ելու է։

Իզմիր, 10 Մայիս 1880։

Տէր Լրագրոյս,
Գ. Կ. Պ. Պալատական։
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԾԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ